

Põhiseadus

Euroopa Jaaks

EUROOPA LIIT

Lisateavet Euroopa Liidu kohta saate Internetist Europa serverist (<http://europa.eu.int>).

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus, 2004.

ISBN: 92-894-6471-2

© Euroopa ühendused, 2004

Allikale viitamisel on reprodutseerimine lubatud.

Printed in Germany

TRÜKITUD VALGELE KLOORIVABALE PAPERILE

Tee põhiseaduseni

1957 Rooma leping

1986 Ühtne Euroopa akt

1992 Maastrichti leping

1997 Amsterdami leping

2001 Nizza leping

2003 Põhiseaduse eelnõu

15/12/2001 Laekeni deklaratsioon

28/02/2002

← Euroopa konvent →

10/07/2003

4/10/2003 Valitsustevaheline konverents

Põhiseaduse allakirjutamine

25. märtsil 1957 kirjutasid 6 riiki (Belgia, Holland, Itaalia, Luksemburg, Prantsusmaa, Saksamaa) Roomas alla **Euroopa Ühenduse asutamislepingule**.

Laekenis (Belgias) otsustas 15 Euroopa Liidu liikmesriigi riigipead ja valitsusjuhti kutsuda kokku "Euroopa konvendi", mis koondaks Euroopa tulevikudebati tähtsamaid osapooli. Konvendi ülesandeks oli koostada dokument, mis oleks olemasolevate Euroopa asutamislepingute parandamist arutava valitsustevahelise konverentsi diskussioonide lähtekoht (**Laekeni deklaratsioon, 15. detsember 2001**). Esimest korda valmistas Euroopa asutamislepingute muutmist ette niivõrd lai ja avalik kogu kui Euroopa konvent.

Euroopa konvent, Valéry Giscard d'Estaing'i eesistumisel, alustas tööd **28. veebruaril 2002**. Sinna kuulus 105 liiget (ja 102 asendusliiget) – esimees, 2 aseesimeest, 2 Euroopa komisjoni esindajat, 15 liikmesriikide valitsuste esindajat, 13 kandidaatriikide valitsuste esindajat, 30 liikmesriikide parlamentide esindajat, 26 kandidaatriikide parlamentide esindajat ja 16 Euroopa Parlamendi esindajat. Seega oli konvendi liikmete selge enamus ehk 72 liiget rahvusparlamentide ja Euroopa Parlamendi otseselt valitud liikmed.

Konvendi töös osales ka 13 vaatlajat, kes esindasid Regioonide Komiteed, Majandus- ja Sotsiaalkomiteed, Euroopa sotsiaalpartnereid ja Euroopa Ombudsmanni. Konvendi kõik istungid olid lahtised ning kõik ametlikud dokumendid avaldati ka internetis. Loodi arvukalt töögrupe ning konvent korraldas ulatuslikke arutelusid kodanikuühiskonda esindavate organisatsioonidega (ametiühingud, tööandjate organisatsioonid, mittetulundusühingud, akadeemilised ringkonnad jne).

Pärast 16 kuud tööd jõudis Euroopa konvent **konsensusele Euroopa põhiseaduse eelnõu osas (13. juunil ja 10. juulil 2003)**.

Eelnõu esitati valitsustevahelisele konverentsile, mis ühendab praeguste ja tulevaste liikmesriikide valitsuste esindajaid.

Mis on põhiseadus?

Põhiseadus on tekst, mis kätkeb riigi või riikide rühma põhilisi seadusi. Need seadused annavad vastuse paljudele küsimustele. Kuidas institutsioonid töötavad? Kuidas on võim jagatud? Milliseid vahendeid on võimalik kasutada poliitika elluviimiseks? Milliseid väärtusi kaitstakse? Millised on kodanike põhiõigused?

Euroopa põhiseaduse valmistas ette ja võttis vastu 105 esindajast (kellest 72 olid rahvusparlamentide ja Euroopa Parlamendi otse valitud liikmed) koosnev Euroopa konvent selge ja demokraatliku protsessi käigus. Põhiseaduse peavad ratifitseerima 25 liikmesriigi parlamendid (mis on samuti valitud otsestest ja üldistel valimistel) või tuleb korraldada rahvahääletus.

Milleks on vaja Euroopa põhiseadust?

Põhiseadus on oluline etapp Euroopa ehitamisel. See peab vastama tuleviku-Euroopa väljakutsetele, kuhu kuulub 25 liikmesriiki ja 450 miljonit elanikku – see on demokraatlik, selge ja tõhus Euroopa, mis töötab kõigi eurooplaste hüvanguks.

Euroopa põhiseadus asendab senised asutamislepingud ühtse tekstiga.

Milleks on vaja Euroopa põhiseadust, kui minu riigil juba on põhiseadus?

Euroopa põhiseadus ei asenda põhiseadusi, mis on enamikel Euroopa riikidel. Ta toimib nendega koos, tal on oma põhjendus ja haardeulatus. Euroopa põhiseadus määratleb piirid, mille raames on Euroopa Liit pädev toimima. Euroopal on kindel institutsiooniline süsteem (Euroopa Komisjon, Euroopa Parlament, Ministrite Nõukogu, Euroopa Ühenduste Kohus jne). Euroopa põhiseadus kehtib kõikjal üle Euroopa Liidu.

Mis on põhiseaduses kirjas?

Euroopa põhiseadus koosneb neljast osast. Esimene osa määratleb Euroopa Liidu ja tema väärtused, eesmärgid, pädevuse, otsustusmenetluse ja institutsioonid. Teine osa sisaldab liidu põhiõiguste hartat. Kolmas osa kirjeldab poliitikavaldkondi ja Euroopa Liidu toimimist. Neljas osa sisaldab lõppsätteid, sealhulgas põhiseaduse vastuvõtmise ja muutmise menetlusi.

Uus!

Nüüdsest võib iga riik, kes seda soovib, Euroopa Liidust lahkuda.

Mida pakub põhiseadus mulle?

▶ Kindlate väärtuste ja ühiskonnamudeli austamine

Vabaduse, demokraatia, võrdsuse, õigusriigi, inimväärikuse ja inimõiguste austamine.

Pluralismil, sallivusel, õiglusel, solidaarsusel ja mittediskrimineerimisel rajanev ühiskond.

▶ Põhivabadused

Isikute, kaupade, teenuste ja kapitali vaba liikumine. Ei mingit diskrimineerimist kodakondsuse alusel.

Euroopa Liitu saavad kuuluda vaid liikmesriigid, mis austavad neid väärtusi. Liikmesriikide suhtes, kes neid ei austa, saab võtta kasutusele meetmeid.

▶ Euroopa kodakondsus

"Iga liikmesriigi kodanik on liidu kodanik."

Liidu kodakondsus täiendab liikmesriigi kodakondsust ning annab lisaõigusi: õiguse vabalt liikuda ja elama asuda liidu territooriumil, õiguse hääletada ja kandideerida Euroopa Parlamendi ja kohalikel valimistel, diplomaatilise ja konsulaarkaitse kolmandates riikides, õiguse pöörida petitiooniga Euroopa Parlamendi poole, õiguse pöörida Euroopa Ombudsmani poole ning õiguse kasutada liidu institutsioonide ja nõuandvate organite poole pöördumisel põhiseaduse mis tahes keelt ning saada ka vastus selles keeles.

▶ Põhiõiguste harta

Inimväärikuse austamine, õigus elule, piinamise ning ebainimliku või alandava kohtlemise keeld, õigus vabadusele ja turvalisusele, era- ja perekonnaelu austamine, mõtte-, südametunnistuse- ja usuvabadus, sõna- ja teabevabadus, õigus haridusele, ettevõtlusvabadus, õigus omandile, võrdsus seaduse ees, kultuurilise, usulise ja keelelise mitmekesisuse austamine, meeste ja naiste võrdõiguslikkus, puuetega inimeste integreerimine, õigus õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele, süütuse presumpatsioon ja kaitseõigus jne.

Harta on põhiseaduse lahutamatu osa. Seda kohaldatakse Euroopa institutsioonide ja liikmesriikide suhtes, kui nad rakendavad Euroopa Liidu õigust. Lisaks 1950. aasta Euroopa inimõiguste konventsioonis sisalduvatele kodaniku- ja poliitilistele õigustele sisaldab see muid valdkondi: töötajate sotsiaalsed õigused, keskkonnakaitse, õigus heale haldusele jne.

"Meie põhiseadust nimetatakse demokraatiaks, sest võim ei ole mitte vähemuse, vaid enamuse käes."

[Thucydides II, 37]

▶ **Solidaarsus**

Kui liikmesriiki tabab terrorirünnak või loodusõnnetus või inimtegevusest tingitud õnnetus, tegutsevad liit ja selle liikmesriigid selle riigi abistamiseks üheskoos solidaarselt, kasutades vajadusel ka sõjalisi vahendeid.

▶ **Liidu demokraatliku elukorralduse parandamine**

Euroopa institutsioonidele seatakse uued kohustused seoses kodanikeühendustega konsulteerimise, läbipaistvuse ja dokumentidele ligipääsuga. Sätestatakse kodanikualgatuse õigus (kui vähemalt miljon kodanikku teatavast arvust liikmesriikidest esitavad oma nõudmise, peab komisjon tegema vastavasisulise ettepaneku).

▶ **Ühised eesmärgid**

Rahu ja hüväng. Vabadus, turvalisus ja õigus. Säaüstev areng. Teaduslik progress. Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus. Liikmesriikide solidaarsus. Euroopa kultuuripärandi kaitse ja tugevdamine.

Euroopa institutsioonid

Kes mida teeb?

Ja millises valdkonnas?

Põhiseaduses selgitatakse liidu pädevusi, need klassifitseeritakse ja loetletakse. Määratletakse valdkonnad, kus Euroopa Liit võib üksi toimida (**ainupädevus**), valdkonnad, kus ta võib toimida koos liikmesriikidega (**jagatud pädevus**), ning valdkonnad, kus ta võib toimida vaid abistajana (**toetus-, koordineerimis- või täiendamismeetmed**).

Ainupädevus

- Konkurentsieeskirjad
- Tolliliidualased sätted
- Ühine kaubanduspoliitika
- Euroga seotud rahapoliitika
- Mere bioloogiliste ressursside kaitse

Jagatud pädevus

- Siseturu sujuv toimimine
- Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala loomine
- Põllumajandus ja kalandus
- Transport ja üleeuroopalised võrgud
- Energeetika
- Sotsiaalpoliitika teatavad aspektid
- Majanduslik, sotsiaalne ja territoriaalne ühtekuuluvus
- Keskkonnakaitse
- Tarbijakaitse
- Rahvatervise teatavad aspektid
- Mõned teadusuuringute, tehnoloogia arendamise ja kosmose alased aspektid
- Mõned arengukoostöö ja humanitaarabi aspektid

Toetus-, koordineerimis- või täiendamismeetmed

- Tööstuspoliitika
- Inimeste tervise kaitse
- Haridus, kutseõpe, noorsugu ja sport
- Kultuur
- Tsiviilkaitse

Liidu pädevuses on ka liikmesriikide majandus- ja tööhõivepoliitika kooskõlastamine ning ühise välis- ja julgeolekupoliitika määratlemine ja elluviimine. Liit võib ka – ja see on uus – edendada ühise kaitsepoliitika jätkuvat piiritlemist.

Pädevuse andmise põhimõte

"Liit tegutseb põhiseaduses seatud eesmärkide saavutamiseks talle liikmesriikide poolt põhiseadusega antud pädevuse piires."

Lähimuse põhimõte

"Valdkondades, mis ei kuulu liidu ainupädevusse, võtab liit lähimuse põhimõtte kohaselt meetmeid ainult niisuguses ulatuses ja siis, kui liikmesriigid ei suuda riigi, piirkonna või kohalikul tasandil täielikult saavutada kavandatava meetme eesmärke, kuid kavandatud meetme ulatuse või toime tõttu saab neid paremini saavutada liidu tasandil."

Proportsionaalsuse põhimõte

"Liidu meetme sisu ega vorm ei või ületada seda, mis on vajalik põhiseaduse eesmärkide saavutamiseks."

Euroopa Kohtu poolne kontroll

Need kolm põhimõtet alluvad Euroopa Kohtu poolsele kontrollile ning võivad olla menetluse objektiks.

Uus!

Põhiseadus tugevdab kahe viimase põhimõtte rakendamist: nüüd on igal rahvusparlamendil võimalus hinnata, kas komisjoni ettepanek arvestab lähimuse põhimõtet. See võib viia selleni, et komisjon peab oma ettepanekut muutma.

Lihtsustamine

Kes, mida ja millises valdkonnas teeb ei ole ainuke tähtis küsimus. Sama tähtis on teada, kuidas liit toimib ja milliseid vahendeid ta kasutab. Varem oli eri liiki akte 36! **Põhiseadus piirab liidu õigusaktide arvu kuuega.**

EUROOPA SEADUS

▷ **SEADUSANDLIKUD AKTID**

Komisjoni ettepanek, mille võtavad vastu parlament ja Ministrite Nõukogu

EUROOPA RAAMSEADUS

EUROOPA MÄÄRUS

▷ **MITTSEADUSANDLIKUD AKTID**

Komisjon või Ministrite Nõukogu (delegeeritud määrused ja rakendusaktid)

EUROOPA OTSUS

SOOVITUS

▷ **SEISUKOHAD**

Komisjon, Minisrite Nõukogu, keskpank jne.

ARVAMUS

Uus!

Nüüd peavad lisaks Euroopa Parlamendile olema ka Ministrite Nõukogu istungid avalikud, kui arutlusel on seadusandliku akti vastuvõtmine (menetluse läbipaistvus).

Euroopa liidu sümbolid

Põhiseadusega kehtestatakse mitmed Euroopa Liidu sümbolid.

Sümbolid on tähtsad, sest võimaldavad eurooplastel end rohkem Euroopaga samastada.

Euroopa lipp ei ole mitte ainult Euroopa Liidu vaid laiemas mõttes Euroopa ühtsuse ja identiteedi sümbol. Kuldnäe tähering väljendab solidaarsust ja kooskõla Euroopa rahvaste vahel. Tähtede arvu ei ole mingit seost liikmesriikide arvuga. Lipul on kaksteist tähte, sest arv kaksteist on täiuslikkuse traditsiooniline sümbol. Seega jääb lipp muutumatuks ka Euroopa Liidu edasise laiendamise puhul.

Euroopa hümn: meloodia pärineb Ludwig van Beethoveni üheksandast sümfooniast. Sümfoonia viimases osas pani Beethoven muusikasse Friedrich Schilleri "Oodi rõõmule", mille ta kirjutas 1785. aastal. See luuletus väljendab Schilleri idealistlikku ettekujutust inimkonnast, kus kõik on vennad – nägemus, mida jagas ka Beethoven.

"Ühinenud mitmekesisuses"

Euroopa juhtlause valiti ühe Euroopa kodanike rühma poolt organiseeritud võistlusel, kus osales 80 000 noort eurooplast vanuses 10 kuni 20 aastat.

Mitmed riigid on otsustanud asendada oma rahvuslik valuuta Euroopa ühisraha euroga. Praeguseks on **eurole** üle läinud Austria, Belgia, Hispaania, Holland, Iirimaa, Itaalia, Kreeka, Luksemburg, Portugal, Prantsusmaa, Saksamaa ja Soome.

9. mail 1950 esitas Prantsusmaa välisminister Robert Schuman oma ettepaneku Euroopa korraldusest, mis põhines söe- ja terasetootmise ühendamisel, vältimaks võimalust, et Euroopa sõjakad rahvad uuesti üksteise vastu sõtta läheksid. Seda ettepanekut, mis sai tuntuks kui Schumani deklaratsioon, loetakse Euroopa Liidu sünnitunnistuseks. 9. mai on nüüd tuntud kui **Euroopa päev**. Sel päeval toimuvad üritused ja pidustused, et tuua Euroopat lähemale tema kodanikele ja liidu rahvaid üksteisele.

"Vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajanev ala"

Euroopa põhiseadus tagab eurooplasele ühtse vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala. Mida see täpsemalt tähendab?

▶ **Kontrolli puudumine** Euroopa Liidu riikide **sisepiiridel**

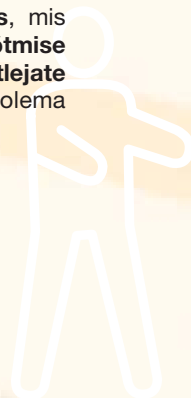
Euroopa kodanik saab **liikuda vabalt 25 liikmesriigi** piires (Helsingist Lissabonini, Dublinist Tallinnani), ta ei pea läbima piirikontrolli ega esitama passi.

▶ **Kontrolli tugevdamine** Euroopa Liidu **välispiiril**

Tuleb tugevdada kontrolli piiridel kolmandate riikidega (näiteks Hispaania ja Maroko või Poola ja Ukraina piiril), aga ka kõikide liikmesriikide rahvusvahelistes sadamates ja lennujaamades (näiteks kui Lõuna-Aafrika laev saabub Rotterdami sadamasse või Aasia lennuk Budapesti lennujaama). See tähendab eelkõige **ühist poliitikat viisade ja muude lühiajaliste elamislubade vallas, välispiire ületavate isikute kontrolliga seotud korda ning välispiiride haldamise ühtse süsteemi järk-järgulist rakendamist.**

▶ **Ühine varjupaigapoliitika**

Ühise poliitika aluseks on **ühtne varjupaiga kasutaja staatus**, mis kehtib kogu Euroopa Liidus, selle staatuse **andmise ja äravõtmise ühtne kord** ning **koostöö kolmandate riikidega varjupaigataotlejate juurdevoolu reguleerimise eesmärgil**. See poliitika peab olema kooskõlas Genfi pagulasseisundi konventsiooniga.

▶ Ühine sisserändepoliitika

Selle ühise poliitika eesmärk on **juhtida paremini sisserändajate voolu**, tagades samal ajal **liikmesriikides seaduslikult elavate välismaalaste õiglase kohtlemise**. See hõlmab ka võitluse tugevdamist **seadusevastase sisserände ja inimkaubanduse** (eriti naiste ja lastega kaubitsemise) vastu. Ühine sisserändepoliitika soodustab ka **seaduslike välismaalaste lõimimist**. Euroopa Liit võib sõlmida **kolmandate riikidega lepinguid**, et hõlbustada nende ebaseaduslikult sisserännanud kodanike tagasipöördumist.

▶ Õiguskoostöö tõhustamine tsiviilasjades

Tõhustamine hõlmab **kohtuotsuste ja nende täitmise vastastikust tunnustamist**, koostööd kohtulike tõendite hankimisel ja paremat õiguskaitse kättesaadavust.

▶ Politsei- ja õiguskoostöö tõhustamine kriminaalasjades

Tõhustamise eesmärgiks on esmajoones efektiivsem **võitlus terrorismi, naiste ja laste seksuaalse kuritarvitamise, ebaseadusliku uimastiäri, rahapesu, korrupsiooni ja organiseeritud kuritegevusega**.

▶ Euroopa prokuratuuri loomine

See võimaldab **efektiivsemalt võidelda rahvusvahelise kuritegevusega**.

▶ Europoli töö tõhustamine ja parem kontrollimine

Euroopa riikide politseiametkonnad teevad koostööd Europolina tuntud organisatsiooni raames. Europoli **tegevusvaldkonda** on võimalik **laiendada** näiteks **ühiste uurimiste ja ühiste operatsioonide** alal. Europol allub **Euroopa Parlamendi, rahvusparlamentide ja Euroopa Kohtu kontrollile**.

"Solidaarsusel põhinev regionaalpoliitika on kodaniku teenistuses"

► Miks ühtekuuluvuspoliitika?

Euroopa Liit on maailma jõukamaid majanduspiirkondi. Siiski on erinevused liidu piires küllalt suured, seda mitte ainult erinevate liikmesriikide vaid esmajoones ligikaudu 250 regiooni vahel.

Teisisõnu ei ole kõigil eurooplastel globaliseerumise esitatud väljakutsete ees võrdsed eelised ja võrdne eduvõimalus – palju sõltub sellest, kus keegi elab. Nimelt seetõttu püüab Euroopa ühtekuuluvuspoliitika olukorda parandada, ehkki tööhõiveküsimumused, ettevõtete konkurentsivõime ning investeerimine tehnoloogilistesse uuendustesse kuuluvad eeskätt ettevõtjate ning riigi ja kohalike omavalitsuste kompetentsi.

► Mis on selle poliitika eesmärk?

Regionaalpoliitika on Euroopa **solidaarsuse** konkreetne väljendus, mis on alates 1989. aastast püsivalt edasi arenenud. Selle kaudu suunatakse teatud osa liikmesriikide panusest liidu eelarvesse kõige vaesematele piirkondadele ja elanikkonna gruppidele. Aastatel **2000–2006** kulub selleks kolmandik liidu eelarvest ehk **213 miljardit eurot**.

See märkimisväärne rahasumma läheb põhiliselt **mahajäänud piirkondade abistamiseks, et võimaldada neil teistele järele jõuda**. Kuid seda kasutatakse ka majanduslike ja **sotsiaalsete ümberkorralduste tegemiseks raskustega piirkondades**, õpisüsteemide uuendamiseks ja tööhõive edendamiseks. Samuti toetatakse ELi algatusi **regionidevahelise koostöö edendamiseks, linnade ja kriisipiirkondade säästvaks arenguks, maaelu arenguks ja diskrimineerimisvastaseks võitluseks**.

► **Kuidas see poliitika toimib?**

See ei ole "Brüssel", kes otsustab, kuidas regionaalpoliitilisi summasid kulutada. **Konkreetne piirkond või riik analüüsib täpseid vajadusi ise. Rakendamine on seega detsentraliseeritud.** EL seab **üldisema raamistiku**, kuidas summasid kulutada, kehtestades teatavad ranged üldpõhimõtted, näiteks keskkonnaõbralikkuse ja võrdsete võimaluste vallas.

Euroopa Liidu roll ei ole seega pelk "rahakraanide avamine". Ühtekuuluvuspoliitika abil saab kohapeal ellu viia ELi tasemel määratletud prioriteetid, järgides ühtaegu nii solidaarsuse kui konkurentsivõimelisuse põhimõtet (tööhõive, säästev areng, infoühiskond, üldist majandushuvi pakkuvad teenused jne). Ühtekuuluvuspoliitika on seega Euroopa ühisturu ning majandus- ja rahaliidu vältimatu täiend.

Siiski on oluline märkida, et ühelgi juhul ei asenda ELi abi riiklikku abi, vaid täiendab seda. **Põhimõte on, et Euroopa "annab käe" headele projektidele**, mis muidu jääksid ellu viimata.

► **Ja Euroopa põhiseadus?**

See kindlustab Euroopa regionaalpoliitikat, mille aluseks on solidaarsus ja inimlähedus. **See edendab "liikmesriikide majanduslikku, sotsiaalset ja territoriaalset ühtekuuluvust ja solidaarsust"**. Nüüdsest peale on see Euroopa Liidu üks põhilisi eesmärke. See tähendab, et erinevalt varasemast saavad kõik vaesemad ja raskustes olevad piirkonnad osa ELi solidaarsusest ja rahalisest abist.

"Keskkonnakaitse - praeguste ja tulevaste põlvkondade hüvanguks"

Euroopa põhiseadus tugevdab keskkonnakaitset.

- ▶ **Säästev areng** on seatud Euroopa arengu põhimõtteks. See põhimõte tõsteti ausse esimesel "Maa tippkohtumisel", mille korraldas ÜRO 1992. aastal Rio de Janeiros. Selle siht on **vastata praeguste põlvkondade vajadustele ilma tulevaste põlvkondade vajadustega kompromisse tegemata**. Sel eesmärgil püüab Euroopa Liit saavutada **tasakaalustatud majanduskasvu, sotsiaalse turumajanduse ja keskkonnakonnakaitstuse kõrge taseme ja keskkonnatingimuste paranemise**.
- ▶ **Põhiõigusena** on sätestatud kohustus **lõimida keskkonnamõõde kõikidesse Euroopa poliitikavaldkondadesse**.
- ▶ Selles sätestatakse **solidaarsuse põhimõte** Euroopa Liidu, liikmesriikide ja **loodus- või inimese tekitatud katastroofi** läbi kannatanud liikmesriigi vahel.
- ▶ See võimaldab **eurooplastel ja asjaomastel ühendustel** (nagu valitsusvälised keskkonnaorganisatsioonid) esitada oma **arvamus**, pidada **dialoogi** ja **olla konsulteeritud** Euroopa poliitikavaldkondades (iseäranis **keskkonnapoliitika** valdkonnas). **Rahvaalgatusõigust**, milleks on vaja vähemalt **miljoni kodaniku** osavõtt, võib kasutada ka **keskkonnaküsimuste tõstatamiseks**.
- ▶ See edendab **energiakasutuse tõhustamist, energia säästmist ning uute ja taastuvate energiaallikate arendamist**.

"Europe Direct"

Küsimusi Euroopa põhiseaduse kohta saab esitada tasuta telefoninumbriil

00 800 67 89 10 11 või tasulisel numbril +32.2.299.96.96

"Futurum"

Lisateavet Euroopa põhiseaduse kohta on veebilehel

<http://europa.eu.int/futurum>

Euroopa ühendused

Luxembourg: Euroopa Ühenduste Ametlike Väljaannete Talitus
2004 – 20lk – 14,8x21 cm

ISBN: 92-894-6471-2

Euroopa ühendused
 Postiaadress:
 B-1049 Brussels (Belgium)

Väljaannete talitus
 Publications.eu.int

ISBN 92-894-6471-2

9 789289 464710 >